

Werkboekje bij de filmpjes over de Wet zorg en dwang

Hoe gebruik je dit boekje?

Samen met de trainingsacteurs van Ervarea en zorgorganisaties ActiVite en Laurens hebben we filmpjes gemaakt over onvrijwillige zorg. Wat doe je als jouw cliënt niet wil drinken? Of als een dochter vraagt of je medicijnen door het eten wilt roeren? Hoe ga je om met een cliënt die zichzelf en zijn huis verwaarloost?

In dit werkboekje geven we je tips over hoe je de filmpjes in jouw team kunt bekijken en bespreken. Hoe herken je onvrijwillige zorg of dwang? Hoe herken je (non-verbaal) verzet? Wat zijn alternatieven om dwang te voorkomen? Als je deze situaties met jouw collega's bespreekt, leer je van elkaars ervaringen en inzichten.

We beschrijven eerst kort de basis van de Wet zorg en dwang. Daarna geven we je per filmpje kijktips en verdiepingsvragen. Veel leerplezier!

Inhoud

De wet: zorgen zonder dwang	5
Filmpjes over de Wzd	8
➤ Rommeltje	9
➤ Water	13
➤ Leugentje om bestwil	17
➤ Dorst	21
➤ Zoals het klokje thuis tikt	25
Extra oefeningen	29

De wet: zorgen zonder dwang

De wet heet officieel Wet zorg en dwang (Wzd). Maar eigenlijk was 'Wet zorgen zonder dwang' passender geweest. Daar gaat het namelijk om. De wet wil dwang en onvrijwillige zorg voorkomen bij mensen met een psychogeriatrische aandoening, zoals dementie, en bij mensen met een verstandelijke beperking.

Ook thuis

De Wzd geldt sinds 1 januari 2020 en vervangt de Wet BOPZ (Bijzondere Opnemingen Psychiatrische Ziekenhuizen). Een belangrijke verandering is dat de Wzd niet alleen geldt in een zorginstelling, maar ook bij iemand thuis of bijvoorbeeld bij dagbesteding. Het gaat om de persoon, niet om de locatie.

Nee, tenzij...

De kern van de wet is 'Nee, tenzij...'. Vrijwillige zorg is de basis. Onvrijwillige zorg is alleen mogelijk als er sprake is van ernstig nadeel voor de cliënt of zijn omgeving én er geen alternatieven zijn.

De wil van de cliënt

In de Wzd staat de wil van de cliënt centraal. Soms kunnen mensen met dementie niet (meer) zelf inschatten wat goed voor hen is. Naasten of vertegenwoordigers helpen dan bij die keuzes. Maar ook daar zitten grenzen aan. Onvrijwillige zorg is zorg waarmee de cliënt of zijn vertegenwoordiger niet instemt, maar ook zorg waarmee de vertegenwoordiger wel heeft ingestemd maar waartegen de cliënt zich verzet.

Onvrijwillige zorg

De Wzd onderscheidt negen categorieën van onvrijwillige zorg (zie de pagina hiernaast). Drie categorieën vallen altijd onder onvrijwillige zorg, zelfs als een cliënt hiermee instemt. Dit zijn:

- toedienen van psychofarmaca;
- insluiten, zoals de deur op slot doen;
- beperken van bewegingsvrijheid, zoals een rolstoel op de rem zetten.

Onvrijwillige zorg is alleen toegestaan als het noodzakelijk is om 'ernstig nadeel' te voorkomen én er geen alternatieven zijn. De Wzd omschrijft 'ernstig nadeel' als 'het bestaan van of het ernstig risico' op bijvoorbeeld levensgevaar, ernstig lichamelijk letsel, verwaarlozing, psychische of materiële schade of onveilige situaties.

De Wzd omschrijft ernstig nadeel als 'het bestaan van of het ernstig risico op':

- levensgevaar voor de cliënt of iemand anders;
- ernstig lichamelijk letsel voor de cliënt of iemand anders;
- ernstige psychische, materiële, immateriële of financiële schade voor de cliënt of iemand anders;
- ernstige verwaarlozing of maatschappelijke teloorgang van de cliënt of iemand anders;
- ernstig verstoorde ontwikkeling van de cliënt of iemand anders;
- bedreiging van de veiligheid van de cliënt al dan niet doordat hij onder invloed van een ander raakt;
- de situatie dat de cliënt met hinderlijk gedrag agressie van anderen oproept;
- de situatie dat de algemene veiligheid van personen of goederen in gevaar is.

De Wzd onderscheidt negen categorieën waarin sprake kan zijn van onvrijwillige zorg:

1. toedienen van vocht, voeding en medicatie, medische handelingen en therapeutische maatregelen;
2. beperken van de bewegingsvrijheid;
3. insluiten;
4. uitoefenen van toezicht op betrokkene;
5. onderzoek aan kleding of lichaam;
6. onderzoek van de woon- of verblijfsruimte op gedragsbeïnvloedende middelen of gevaarlijke voorwerpen;
7. controleren op de aanwezigheid van gedragsbeïnvloedende middelen;
8. beperken van de vrijheid om het eigen leven in te richten;
9. beperken van het recht op het ontvangen van bezoek.

>> Wil je meer lezen over de verschillende vormen van onvrijwillige zorg of weten wanneer 'ernstig nadeel' aan de orde is?

Bekijk de site zorgvoorbeter.nl/zorg-en-dwang. Hier vind je ook het stappenplan dat je moet volgen als onvrijwillige zorg toch nodig is.

Filmpjes over onvrijwillige zorg

Samen met Ervarea hebben we vijf filmpjes gemaakt over situaties van onvrijwillige zorg. In dit hoofdstuk vind je per filmpje verschillende vragen waardoor je voor jezelf of samen met collega's kunt onderzoeken wat jouw mening is. Hoe zou jij deze situaties aanpakken? Welke alternatieven zie jij voor onvrijwillige zorg? Als je de filmpjes met je collega's bespreekt, kun je van elkaar leren.

Filmpje
Rommeltje

Je kunt het filmpje in het geheel bekijken of tussentijds stopzetten en in delen bespreken. We geven je algemene en verdiepende vragen die je met jouw collega's of in je team kunt bespreken.

Algemene vragen na het kijken van dit filmpje:

- Wat valt je op?
- Herken je deze situatie of ken je een vergelijkbare situatie in je eigen werk?
- Welk gevoel krijg je bij het kijken naar dit filmpje?
- Wat zou jij in deze situatie doen?

Verdiepingsvragen:

- Waar zie jij vormen van onvrijwillige zorg?
- Waar zie je dat de zorgprofessional over de grenzen van de cliënt gaat?
- Welke vormen van verzet zie je? Verbaal, non-verbaal?
- De zorgprofessional vindt het een rommeltje en verschilt hierover van mening met de cliënt. Kun je een situatie bedenken waarin jouw normen of waarden anders waren dan die van de cliënt?

Tips voor aanvullende oefeningen:

- Schrijf drie alternatieven op papier: hoe kun je in deze situatie verzet voorkomen? Bespreek deze met je collega's.
- Je ziet dat de zorgprofessional meteen aan het werk gaat. Oefen in tweetallen wat het effect daarvan is. De één speelt een cliënt en de ander komt binnen en gaat meteen handelen. Hoe voelt dat?
- Of doe een andere oefening: praat met elkaar zonder elkaar aan te kijken. Hoe voelt dat? En deel daarna jouw ervaring: Hoe maak jij contact? Hoe maak je verbinding?

Filmpje
Water

Je kunt het filmpje in het geheel bekijken of tussentijds stopzetten en in delen bespreken. We geven je algemene en verdiepende vragen die je met jouw collega's of in je team kunt bespreken.

Algemene vragen na het kijken van dit filmpje:

- Welk gevoel krijg je bij het kijken naar dit filmpje?
- Wat valt je op?
- Herken je deze situatie of ken je een vergelijkbare situatie in je eigen werk?
- Wat zou jij in deze situatie doen?

Verdiepingsvragen:

- “Even doorpakken”, zegt de zorgprofessional in het filmpje. In welke situaties doe jij dat? En waarom?
- Wat vind jij van deze alternatieve vorm van zorg?
- Op welk moment denk je dat in deze situatie ‘ernstig nadeel’ kan ontstaan?
- Kun je in deze situatie alternatieven bedenken?

Tips voor aanvullende oefeningen:

- Deze meneer is bang om te douchen. Wat is jouw ervaring met douchen? Ging je als kind elke dag onder de douche? En wat zijn jouw gewoontes: ‘s ochtends of ‘s avonds, lang of kort? Kijk vanuit jouw eigen ervaring opnieuw naar jouw cliënt of dit filmpje. Wat valt jou nu op?
- De persoonsgerichte aanpak van Kitwood kan helpen om je cliënt te leren kennen, weerstand te begrijpen en alternatieve vormen van zorg te vinden. Ken je deze aanpak nog niet?

Kijk dan op www.zorgvoorbeter.nl/dementie/persoonsgerichte-zorg.

Filmpje

Leugentje om bestwil

Je kunt het filmpje in het geheel bekijken of tussentijds stopzetten en in delen bespreken. We geven je algemene en verdiepende vragen die je met jouw collega's of in je team kunt bespreken.

Algemene vragen na het kijken van dit filmpje:

- Welk gevoel krijg je bij het kijken naar dit filmpje?
- Wat valt je op?
- Herken je deze situatie of ken je een vergelijkbare situatie in je eigen werk?
- Wat zou jij in deze situatie doen?

Verdiepingsvragen:

- Waar zie jij vormen van onvrijwillige zorg?
- Welke vormen van verzet zie je?
- Welke vormen van verzet vind jij moeilijk?
- Welke vormen van 'ernstig nadeel' kunnen hier ontstaan?
- Wat vind je van de wens van de familie?

Tips voor aanvullende oefeningen:

- Schrijf drie alternatieven op papier: hoe kun je in deze situatie de zorg verbeteren, zonder medicatie? Bespreek deze met je collega's.
- In dit filmpje vraagt de familie jou iets te doen zonder de cliënt hierin te betrekken. Bespreek een casus waarin jouw professionele normen haaks stonden op de wens van de familie. Hoe ging jij daarmee om? En wat zouden je collega's gedaan hebben?

Filmpje
Dorst

Je kunt het filmpje in het geheel bekijken of tussentijds stopzetten en in delen bespreken. We geven je algemene en verdiepende vragen die je met jouw collega's of in je team kunt bespreken.

Algemene vragen na het kijken van dit filmpje:

- Welk gevoel krijg je bij het kijken naar dit filmpje?
- Wat valt je op?
- Herken je deze situatie of ken je een vergelijkbare situatie in je eigen werk?
- Wat zou jij in deze situatie doen?

Verdiepingsvragen:

- Waar zit voor jou het moment van verzet?
- Waar zie jij de zorgprofessional in dit filmpje dwang uitoefenen?
- Hoe ga je om met wensen of druk van de familie?

Tips voor aanvullende oefeningen:

- Schrijf drie alternatieven op papier: hoe kun je in deze situatie onvrijwillige zorg voorkomen? Bespreek deze met je collega's.
- Vraag eens bij collega's en cliënten: welke normen en waarden hebben zij over (wel/niet) eten of drinken? En hoe denk jij zelf over dit onderwerp?

Filmpje

Zoals het klokje thuis tikt

Je kunt het filmpje in het geheel bekijken of tussentijds stopzetten en in delen bespreken. We geven je algemene en verdiepende vragen die je met jouw collega's of in je team kunt bespreken.

Algemene vragen na het kijken van dit filmpje:

- Welk gevoel krijg je bij het kijken naar dit filmpje?
- Wat valt je op?
- Herken je deze situatie of ken je een vergelijkbare situatie in je eigen werk?
- Wat zou jij in deze situatie doen?

Verdiepingsvragen:

- Waar zie jij vormen van onvrijwillige zorg?
- Welke vormen van verzet zie je?
- Welke vormen van verzet vind jij moeilijk?
- Waar zie jij dat hier 'ernstig nadeel' kan ontstaan?

Tips voor aanvullende oefeningen:

- De oplossingen die we kiezen zijn niet altijd goed of fout. Schrijf twee punten op die je positief vindt aan de gekozen oplossing in het filmpje, en schrijf ook twee punten op die je niet prettig vond. Bespreek vervolgens in tweetallen of in de groep welke afweging jij zou maken.
- Schrijf drie (of meer) alternatieven op papier: hoe had je dezelfde zorg kunnen leveren, maar dan in overeenstemming met de cliënt?

Extra oefeningen

Je hebt één of meerdere filmpjes met je collega's besproken aan de hand van de vragen. In dit hoofdstuk vind je aanvullende oefeningen die je met je team kunt doen. Ze gaan over regie houden en overnemen, persoonlijke voorkeuren en reflecteren.

Wegstreep-oefening

- Maak tweetallen.
- Schrijf beiden acht dingen op die jouw dag de moeite waard maken.
- Wissel dit briefje in stilte uit met je tweetal-partner.
- Streep zonder overleg zes dingen van het lijstje van de ander.
- Geef het briefje weer aan elkaar terug.
- Kijk wat er is overgebleven.
- Wat heeft je collega weggestreept en hoe voelt dat voor jou?
- Hoe heb je dingen weggestreept bij de ander (vanuit jezelf of de ander) en hoe voelt dat voor jou?
- Bespreek de oefening met elkaar, en bespreek ook of je parallellen ziet met de zorg voor jouw cliënten.

Routine-oefening

- Maak tweetallen.
- Vertel aan elkaar wat jouw belangrijkste dagelijkse routine is.
- Wat moeten zorgprofessionals echt van jou weten als je straks van zorg afhankelijk bent?
- Bespreek met elkaar of jouw wensen haalbaar zijn in de zorg zoals deze nu geleverd wordt. En wat je ervan zou vinden als anderen bepalen wat goede zorg voor jou is.

Extra tips voor reflecteren na een oefening

Na elk filmpje kun je met elkaar reflecteren. Hieronder lees je aanvullende tips en vragen. Deze kunnen jullie helpen bij het reflecteren op hoe jullie de oefeningen samen hebben gedaan.

Begin algemeen

- Hoe ging het? Hoe vond je het?
- Wissel ervaringen uit.

Ontdek je leerrendement

- Wat heb je geleerd of waargenomen bij jezelf? Wat heb je ontdekt over je eigen gedragspatronen en die van je collega's?
- Welke veranderingen en vorderingen heb je opgemerkt bij jezelf?
- Waar ben je het meest trots op?
- Wat heb je bereikt wat je verraste?
- Wat ga je toepassen in de praktijk? Hoe?

Ontdek je obstakels

- Waar ben je tegenaan gelopen?
- Hoe ben je daarmee omgegaan?
- Welke technieken of vaardigheden wil je oefenen?
- Wat ga je toepassen in de praktijk? Hoe?

Colofon

Oktober 2021

© Dit werkboekje is een uitgave van het Van Kleef Instituut, in samenwerking met Ervarea. Je mag hieruit citeren met bronvermelding.

Tekst: Barbara Oppelaar en Nelly Dijkstra

Redactie: Elvira Nijhof en Annemarie Klaassen

Vormgeving: Mariël Lam, bno

Wil je reageren of heb je suggesties voor nieuwe filmpjes?

We kijken uit naar jouw ideeën op info@vankleefinstituut.nl

Van Kleef Instituut

kennis- en inspiratienetwerk
van en voor zorgprofessionals

010-2680654

info@vankleefinstituut.nl

www.vki.nu

@VKI010

in Van Kleef Instituut